

LBRIS

We know
books

Dreapta credință
în scrierile Sfinților Părinți

SFÂNTUL FOTIE
SFÂNTUL GRIGORIE PALAMA
SFÂNTUL GRIGORIE TEOLOGUL
SFÂNTUL GRIGORIE DE NYSSA
SFÂNTUL IOAN DAMASCHINUL

Volumul 2

ediția a doua

Ediție îngrijită de Florin Stuparu

EDITURA SOPHIA/ EDITURA SILUANA
București

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	5
1. Crezul relativizat	12
2. Crezul despecetluit	13
3. O dogmă falsă	15
4. Importanța vitală a mărturisirii ortodoxe	20

Partea întâi

Epistolă de obște a lui Fotie, Patriarhul Constantinoplei, către scaunele arhieresti ale Răsăritului – al Alexandriei, zic, și ale celorlalte – întru care face dezlegare pentru oarecari capete și cum că nu trebuie a zice că Duhul iese din Tatăl și din Fiul, ci numai din Tatăl	25
Al celui întru sfinți Părintelui nostru Grigorie Palama, Arhiepiscopul Tesalonicului, cuvânt întâi doveditor cum că nu și din Fiul, ci numai din Tatăl Se purcede Duhul Sfânt	41
Al aceluiași, al doilea cuvânt pentru purcederea Preasfântului Duh, că nu este și din Fiul. Și către cele ce se pun înainte de latini din dumnezeiasca Scriptură ca și cum spre ajutorul lor	111

Partea a doua

Sfântul Grigorie Teologul: Cuvinte despre Sfântul Duh	203
Cuvântul al cincilea despre Dumnezeu	203
Sfântul Grigorie de Nyssa: Despre Sfântul Duh	239
Capitolul 2	239
Capitolul 3	240
Capitolul 4	241

Sfântul Ioan Damaschinul: Despre Sfântul Duh	243
Cartea întâi, capitolul I: Cum că Dumnezeirea este necuprinsă de minte. Și cum că nu se cuvine să căutăm și să cercăm cele ce nu ni s-au dat de sfinții proroci, de apostoli și de evangheliști	243
Cartea întâi, capitolul VII: Pentru Sfântul Duh, dovedire silogistică	244
Cartea întâi, capitolul VIII: Despre Sfânta Treime	247

Anexa 1

Vladimir Guette: Despre Filioque	261
A doua erezie a papalității sau dogma sa în privința Treimii	261

Anexa 2

Ivan N. Ostrumov: Istoria Sinodului de la Florența	304
Capitolul VII. Mijloacele tănuite de împăcare a grecilor cu învățătura latină despre Filioque	304
<i>Bibliografie</i>	324

Urmările teologice ale dogmei lui *Filioque* sunt însă cu mult mai multe decât cele numărate aici de tâlcuitorii *Catehismului latinesc*.¹⁴ Rămâne să le vedem pe toate din înseși scrierile Părinților pomeniți în paginile de mai sus: Sfântul Fotie al Constantinopolei, Sfântul Grigorie Palama, Sfântul Grigorie Teologul, Sfântul Grigorie al Nyssei, Sfântul Ioan Damaschinul. Pe lângă acestea, vom adăuga și cuvântul unui teolog latin întors la Ortodoxie, părintele Vladimir Guette, și un rezumat al disputei pe marginea lui *Filioque* de la Sinodul Ferrara-Florența, pentru mai buna înțelegere a istoriei acestei erezii ce tulbură Biserica de mai bine de o mie de ani.

Iar înainte de a începe citirea cuvintelor sfințiților purtători de Dumnezeu să zicem și noi odată cu apostolul, care ne binecuvântează:

„Dumnezeul nădejzii să vă umple de toată bucuria și pacea întru a crede, pentru a prisosi nădejdea voastră întru puterea Duhului Sfânt” (*Romani* 15:13).

Florin Stuparu

¹⁴ Ca să nu mai vorbim de urmările ecleziologice și de politică a Bisericii Latine, între care cea mai însemnată este aceea a așa-zisului „primat papal”. Iată de pildă ce scriu autorii în tâlcuirea *Catehismului latinesc*: „Un autor ortodox contemporan a detectat legătura care există între filosofia religioasă pe care o implică doctrina filioquistă și teoria papalității așa cum o prezintă *Catehismul*: «Dumnezeul acestei ‚teologii’ este o esență abstractă care nu se comunică oamenilor prin energiile sale, este un Dumnezeu filosofic, imaginar, căruia nu i te poți ruga, cu care nu te poți uni. Într-o asemenea concepție, omul nu se poate uni în mod real cu Dumnezeu și Duhul Sfânt nu comunică oamenilor puterea îndumnezeitoare, fără de care mântuirea noastră e cu neputință. Aceasta este rațiunea care i-a împins pe latini să inventeze intermediarii creați între Dumnezeu și oameni: papa de la Roma, ‚vicarul’ (vicarius) lui Dumnezeu pe pământ constituie un exemplu în acest sens.» Isus Hristos neînstituind un vicar sau un locuitor pe pământ, pentru simplul motiv că El a rămas pe pământ prezent în Sfântul Său Trup care este Biserica, cum au reușit istoricii papei să găsească mărturii în favoarea sistemului lor în antichitatea creștină?” (Părintele Patric Ranson, „Conference sur le Filioque”, „La Lumiere du Thabor” nr. 24, Paris, 1989, p. 46). (*n. aut.*)

PARTEA ÎNTÂI

*Epistolă de obște a lui Fotie,
Patriarhul Constantinopolei,
către scaunele arhieresti ale Răsăritului
– al Alexandriei, zic, și ale celorlalte –
întru care face dezlegare pentru oarecari capete și
cum că nu trebuie a zice că Duhul iese
din Tatăl și din Fiul, ci numai din Tatăl!*

Precum se vede, nu era sațiu de răutăți la cel viclean, nici vreun sfârșit al aflărilor și al meșteșugirilor pe care dintru început a cugetat să le pornească asupra neamului omenesc. Ci, înșelându-l pe om cu nenumărate amăgiri mai-nainte de venirea cea cu trup a Stăpânului, îl trăgea la fapte străine și fără de lege, din care a luat asupra lui putere cu tărie. Și încă nici după aceea nu a lipsit a-i împiedica și a-i târî pe cei ce se plecau lui, cu alte nenumărate amăgiri și vicleșuguri. De aici s-au făcut simoniții, marchioniții, montanii, manentii și luptarea de Dumnezeu cea în multe feluri și în multe chipuri a creticilor s-a înmulțit. De

¹⁵ Cuvântul este luat din lucrarea *Epistolă de obște a lui Fotie, Patriarhul Constantinopolei, către scaunele arhieresti ale Răsăritului și Două cuvinte doveditoare pentru purcederea Preasfântului Duh ale Sfântului Grigorie Palama, Arhiepiscopul Tesalonicului*, tălmăcite din limba elinească de Mitropolitul de acum al Ungrovlahiei, Kir Grigorie, și tipărite în Sfânta Episcopie a Buzăului la anul 1832 de tipograful Gherontie ieroschimonahul din Sfânta Mănăstire Neamțul (*n. m.*)

aici s-a făcut Arie, și Macedonie, și Nestorie, și Evtihie și Dioscor și celălalt șirag al păgânătății¹, împotriva cărora s-au adunat cele Sfinte șapte Soboare a toată lumea și s-au strâns adunările cele de alocuri [soboarele locale] ale sfinților și purtătorilor de Dumnezeu bărbați, secerând din rădăcină odraslele cele rele cu sabia Duhului și făcând a răsări curată țarina Bisericii. Ci, după ce aceștia au lipsit și s-au dat tăcerii și uitării, întru cei bine-credincioși se hrănea bună și adâncă nădejde că nu se vor mai face cândva noi aflători de păgânătăți, fiindcă întru toate acelea cu care se ispitise vicleanul, sfătuirile i se întorseseră împotriva; nici că se vor mai arăta vreunii apărători și ocrotitori ai [eresurilor] ce de acum primiseră osândirea sobornicește, fiindcă cei ce ar fi cugetat să le urmeze începătorilor [de eresuri] se zăticnesc de sfărâmarea și pătımirea acelora.

Cu aceste nădejdi se odihnea gândul cel bine-credincios, și mai vârtos întru împărăteasca cetate [Constantinopole] întru care se isprăviseră multe dintre cele nenădăjduite și unde multe limbi, scuișându-se dinainte, s-au învățat a-Lăuda împreună cu noi pe Făcătorul și Ziditorul de obște al tuturor. Fiindcă această împărătească cetate, ca dintru un loc sus și înalt, izbucnește izvoarele dreptei credințe, și varsă curatele ape ale bunei credințe la marginile lumii și ca râurile adapă cu dogmele sufletele cele de acolo. Care, deși erau uscate de multă vreme de arșițele păgânătății și ale credinței celei după a lor voie și înțelenite în locuri neroditoare și pustii, totuși, după ce au primit ploaia învățăturii, rodesc cu îndestulare holda lui Hristos. Căci cei ce locuiesc în Armenia, care erau cuprinși de păgânătatea iacovitenilor și se semețeau împotriva propovăduirii celei drepte a bunei-credințe, după ce s-a adunat acel mare și sfânt Sobor al Părinților noștri în Halchidon, s-au împuternicit de au lepădat acea îndelungată înșelare (ajutându-ne nouă rugăciunile voastre); și latura Armenilor crede astăzi curat și cu dreaptă slăvire

¹ Scriitorul cel sfânt a arătat aici întregul catalog al ereziilor celor vechi. (*n. m.*)

credința Creștinilor.¹ Lângă aceștia, încă și neamul barbar și urător de Hristos al Bulgarilor s-a plecat la atâta blândețe și cunoștință de Dumnezeu, încât, depărtându-se de la demonii și de la obiceiurile cele părintești și lepădând înșelarea credinței elinești, s-a altoit în credința Creștinilor în chip prea-slăvit.

Ci, o, sfat și lucru viclean, și zavistnic și fără de Dumnezeu! Căci o povestire ca aceasta, care e pricină de bune vestiri, se mută în mâhnire, veselia și bucuria schimbându-se în plâns și în lacrimi. Căci încă nu erau doi ani de când acel neam cinstea credința cea dreaptă a Creștinilor, și bărbați cu rea-credință și vrednici de urâciune (căci cum altfel îi va numi pe ei cineva, drept-credincios fiind?), bărbați ieșind dintru întuneric (căci erau nașteri ale părții Apusului; vai, cum voi povesti celelalte?), [au căzut] ca o săgeată de fulger, sau ca un cutremur sau ca o mulțime de piatră la neamul cel de curând înfipt în dreapta credință și de curând întărit. Iar mai potrivit să zic despre a lor îndrăzneală, ca porcul sălbatic au sărit în via Domnului cea iubită și de curând sădită și au stricat-o, [călcând-o] cu picioarele și păscând-o cu dinții, adică cu cărările viețuirii celei rele și cu stricarea dogmelor.² Căci s-au ispitit să-i strice și să-i smulgă cu vicleșug de la dogmele cele drepte și curate ale credinței celei fără de prihană a Creștinilor. Și întâi i-au mutat pe ei fără de lege în postirea sâmbetelor. Căci și lepădarea cea mică a celor predate știe a da slobozenie la defăimarea cea deplină a dogmei. Apoi, tăind săptămâna cea dintâi a postului [de carne din Postul Mare], i-au tras la sorbirea de lapte într-însa, și la hrana de brânză și la mâncarea celor asemenea, de aici lărgindu-le lor calea călcărilor de porunci și răzvrătindu-i din cărarea cea dumnezeiască și împărătească. Încă [preoții eretici] au arătat a fi muieri multe fecioare fără de bărbat, și muieri hrănitore de copii ai căror

¹ Poate atunci așa credea. (*n. m.*) Într-adevăr, Armenii sunt dintre ereticii monofiziți. (*n. m.*)

² Cum se zice în *Psalmul* 79:11, 12. (*n. m.*)

tată nu este a se vedea, făcându-i [pe cei de curând creștinați] a se scârbi și a se întoarce și de către presviterii cei împodobiiți cu nuntă după lege, de cei cu adevărat preoți ai lui Dumnezeu, semănând întru dânșii semințele plugăriei [ereticului] Manent și stricând cu semănătura zăzaniilor [neghinelor] suflete care acum începuseră să răsară sămânța dreptei credințe.¹

După acestea, ei nu se cutremură a-i unge cu mir a doua oară pe cei unși de preoți, vestindu-se episcopi pe ei înșiși și grăind lucruri ciudate, anume că ungera preoților este nefolositoare și se face în zadar. Oare este cineva care să fi auzit acest fel de nebunie pe care nebunii nu s-au sfiit a îndrăzni să o facă, ungând a doua oară pe cei unși o dată cu mir, aducând în mare minciună și batjocorind în răs mult Tainele cele prea-slăvite și dumnezeiești ale Creștinilor?! Și pricina cea „înțeleaptă” a celor cu adevărat neînvațați este aceasta: Nu este slobod preoților – zic ei – a-i sfinți cu mir pe cei botezați, căci aceasta s-a legiuit numai arhierieilor. De unde este legea aceasta? Cine este puitorul de lege? Care din Apostoli, ori din Părinți ori din Soboare? Sau unde și când s-a făcut soborul acesta și cu ale căror hotărâri au întărit că nu este slobod preotului să-i pecetluiască cu mir pe cei ce se botează? Atunci el nu e slobod nici a boteza, nici a lucra de fel cele preoțești, ca să nu fie preotul tău tăiat doar în parte, ci cu totul izgonit în cler nesfințit! Preotul lucrează cu sfințenie stăpânescul Trup și Sânge ale lui Hristos și doar el îi sfințește și îi botează pe cei ce s-au învățat Tainele. Atunci cum nu va sfinți ungându-i și cu mir pe cei ce acum se desăvârșesc întru Botez? Preotul botează, săvârșind dar curățitor celui ce se botează; atunci cum ridici de la el păzirea și pecetea curățirii, al cărei săvârșitor este el? Iar dacă ridici de la el pecetuirea [cu Sfântul și Marele Mir], atunci nu-i

¹ Adică acei preoțieretici erau prea-curvari și prin aceasta i-au făcut pe enoriași să se scârbească și de preoții ce trăiau cu femeile lor în chip legiuit. Și așa i-au adus la vechea nebunie a lui Manent (Mani), care zicea (printre altele) că împreunarea trupestă este rea în sine. (n. m.)

da voie nici să slujească darului ca să boteze cu el pe cineva! Ca preotul tău, fiind împodobit cu goale numiri, să te arate pe tine episcop și căpetenie a aceleiași cete a lui (adică fără de dar, ca și el).

Încă aceia s-au abătut de fac nu numai aceste fărădelegi, ci s-au suit și la ceea ce este vârful răutăților! Căci, lângă necuvintele zise, ei s-au ispitit – cu socoteli stricate, și cu cuvinte răzvrătite și cu îndrăzneală mare – să strice și *Sfântul Simbol*, ce are putere nebiruită după toate hotărârile cele sobornicești și a toată lumea. O, meșteșugiri ale vicleanului! Și zic ei că Duhul Sfânt Se purcede nu numai din Tatăl, ci și din Fiul. Cine a auzit vreodată acest fel de cuvânt ieșind de la cei ce au căzut întru necredință cândva? Care șarpe viclean a vărsat aceasta în inimile lor? Care Creștin va suferi să aducă la Sfânta Treime două pricini: adică a Fiului și a Duhului pe Tatăl și iarăși a Duhului pe Fiul? Și să despartă în două dumnezeiri Stăpânirea cea una, și să rupă teologia Creștinilor cu nimic mai puțin decât băsmuirea cea elinească și să ocărăască vrednicia și stăpânirea Treimii Celei mai presus de ființă și întru o începătorie?

Și pentru care pricină să Se purcedă Duhul din Fiul? Căci, de vreme ce purcederea din Tatăl este desăvârșită (și este desăvârșită pentru că [Duhul] este Dumnezeu desăvârșit din Dumnezeu desăvârșit), care este purcederea cea din Fiul și pentru care pricină? Căci aceasta este de prisos și în zadar. Iarăși, dacă Duhul Se purcede din Fiul precum din Tatăl, pentru ce nu Se naște și Fiul din Duhul precum din Tatăl? Ca să fie la cei păgâni toate păgâne – și socotelile, și cuvintele – și nimic să nu rămână neîndrăznit de ei!

Socotește încă și aceea că, dacă însușirea Duhului se cunoaște întru aceea că Duhul purcede din Tatăl, asemenea iarăși și însușirea Fiului se cunoaște întru aceea că Fiul Se naște din Tatăl. Precum este bârfeala lor, Duhul S-ar purcede însă și din Fiul. Așadar Duhul Se deosebește de Tatăl cu mai multe însușiri decât Fiul? Căci Tatălui și Fiului Le-ar fi de obște ieșirea Duhului

dintr-Înșii, iar a Duhului este deosebită purcederea cea din Tatăl și cea din Fiul.¹ Iar dacă Duhul Se deosebește de Tatăl cu mai multe deosebiri decât Fiul, Fiul va fi mai aproape decât Duhul de ființa cea părintească. Și așa se va ivi iarăși semeția [ereticului] Machedonie împotriva Duhului, vârandu-se sub lucrarea și perdeaua acelora.

Și în alt chip: dacă toate cele ce sunt de obște Tatălui și Fiului sunt de obște negreșit și Duhului – precum a fi Dumnezeu, Împărat, Ziditor, Atotțitor, mai presus de ființă, singuratic, fără de formă, fără de trup, nevăzut și, în scurt, toate celelalte – iar Tatălui și Fiului Le-ar fi de obște și purcederea Duhului dintr-Înșii, atunci aceasta va fi de obște și Duhului. Și așa Duhul Se va purcede și din Sine și El va fi început Lui Însuși: adică și pricinuitor, și pricinuit totodată, lucru pe care nu l-au plăsmuit nici basmele Elinilor! Iar dacă ar fi numai a Duhului a Se aduce la multe începuturi, cum nu este numai a Duhului a avea început cu multe începuturi? Iarăși – dacă Îl despart pe Duhul întru ceea ce ei au izvodit că este de obște Tatălui și Fiului [purcederea], iar Tatăl Se unește cu Fiul de obște cu ființa, iar nu cu vreuna dintre însușiri – atunci ei Îl deosebesc pe Duhul de la unirea cea după ființă.

Vezi așadar că aceștia și-au pus numele de „Creștini” în zadar, iar mai bine zis spre vânarea cu lesnire a celor mulți?! Se purcede Duhul din Fiul! De unde ai auzit aceasta? De la care Evangheliști ai cuvântul acesta? Al cărui Sobor este acest grai hulitor? Domnul și Dumnezeuul nostru zice: „Duhul, Care de la Tatăl purcede...” (Ioan 15:26). Iar părinții acestei noi și rele credințe zic: Duhul, Care și de la Fiul Se purcede... Cine nu își va închide urechile către această mare hulă? Aceasta stă împotriva evangheliilor și îi leapădă pe sfinții și fericii Părinți: pe marele Atanasie, pe Grigorie cel vestit întru teologie, pe stâlpul cel împărătesc al Bisericii care este

¹ Adică Fiul are însușirea de Fiul tocmai pentru că are un Tată născător. După ereticii veniți de la Roma, Duhul ar avea două însușiri de Duh, având doi purcedători. (n. m.)

marele Vasilie¹, pe gura cea aurită a lumii, pe noianul înțelepciunii, pe cel cu adevărat Gură de Aur. Și ce zic pe cutare sau pe cutare? Această hulă și acest grai luptător de Dumnezeu se întramează împotriva tuturor sfinților, adică a prorocilor, apostolilor, ierarhilor, mucenicilor și înseși cuvintelor Stăpânului.

Duhul Se purcede din Fiul! Oare e aceeași purcedere sau una potrivnică purcederii celei de la Tatăl? Căci, dacă e aceeași purcedere, atunci cum nu se fac de obște însușirile cu care Treimea Se închipuie că este Treime și că este închinată Treime? Iar dacă Se purcede cu purcedere împotriva aceleia, atunci cum nu ni se ivesc nouă prin graiul acesta manentii și marchioniții, punându-și înainte iarăși limba cea luptătoare de Dumnezeu asupra Tatălui și a Fiului?

Și, lângă cele ce s-au zis: dacă Fiul S-a născut din Tatăl, iar Duhul Se purcede din Tatăl și din Fiul, aducându-Se [așadar] la două pricini, atunci El nu va scăpa nici de a fi alcătuit.² Și iarăși, dacă Fiul S-a născut din Tatăl, iar Duhul Se purcede din Tatăl și din Fiul, ce ar împiedica a nu se purcede și dintru Duhul altceva, încât să se tragă încheierea (după a lor socoteală luptătoare de Dumnezeu) că nu sunt trei, ci patru Ipostasuri [persoane] dumnezeiești? Iar mai bine zis nenumărate, fiindcă aceea a patra va pune lor înainte alta, și aceea iarăși alta, până când vor cădea la mulțimea dumnezeirii celei elinești³.

Iar lângă cele ce s-au zis va socoti cineva și aceea: anume că, dacă ieșirea Duhului din Tatăl folosește spre ființare, atunci ce-I va folosi Duhului purcederea din Fiul, aceea părintească fiind de ajuns spre ființare? Căci nu va îndrăzni să spună cineva că ar folosi la altceva din cele împrejurul ființei⁴, fiindcă toată îndoirea și alcătuirea este lepădată departe de la acea fericită fire dumnezeiască.

¹ Căci „basileu” înseamnă „împărat”. (n. m.)

² Iar ființa Dumnezeirii nu este alcătuită (compusă), precum se va arăta mai jos. (n. m.)

³ Adică la politeism. (n. m.)

⁴ Adică firea dumnezeiască este simplă, nealcătuită. (n. m.)

Și, deosebit de cele ce s-au zis: dacă orice însușire ce nu este de obște Treimii Celei atotțiitoare, și de o ființă și mai presus de fire este numai a uneia dintre cele trei Fețe, iar purcederea Duhului nu este de obște celor trei Fețe, atunci aceasta este numai a uneia din cele trei. Deci oare vor zice că Duhul Se purcede din Tatăl? Dar cum nu vor tăgădui astfel învățătura cea iubită lor? Iar dacă vor zice că Se purcede doar din Fiul, pentru ce nu au îndrăznit dintru început să-și descopere toată luptarea lor de Dumnezeu, [mărturisind] nu numai că Îl așază pe Fiul întru purcederea Duhului, dar o și ridică pe aceasta de la Tatăl? Căroră, într-adevăr, le urmează să mute împreună cu purcederea și nașterea, și să bârfească zicând că nici Fiul nu S-a născut din Tatăl, ci Tatăl din Fiul; ca să fie ei căpetenii nu numai ai celor cu rea credință, ci și ai celor nebuni. Și vezi că și de aici se vădește socoteala lor cea rea și ne bună! Căci tot ce se privește întru și se zice pentru Preasfânta, și de o fire și mai presus de ființă Treime este fie de obște tuturor Fețelor, fie numai a uneia din cele trei. Iar după cum zic ei, purcederea Duhului nu este nici de obște, dar nici a uneia numai; încât purcederea Duhului nu este nicidecum întru începătoria de viață și prea-desăvârșita Treime (ci milostiv să ne fie nouă, și peste capetele aceluia să se întoarcă hula!).

Și, pentru a mostra socoteala lor cea fără de Dumnezeu, cineva ar adăuga nenumărate lângă cele ce s-au zis, pe care legea [scrierii de] epistole nu ne lasă acum să le așezăm și să le punem de față. Pentru aceea, și cele zise s-au vestit în scurt, iar dovedirile cele cu amănuntul și învățătura cea pe larg se păzesc, de va da Dumnezeu, la adunarea cea de obște.

Această păgânătate au semănat în neamul Bulgarilor episcopii accia ai întunericului (căci episcopi se vestesc pe ei înșiși), împreună cu celelalte fărădelegi. Vestea acestora a venit la auzurile noastre și ne-am rănit tocmai la rărunchi; rană cumplită, precum atunci când cineva ar vedea înaintea ochilor nașterile pântecelui său [pe copiii săi adică] spărgându-se și rupându-se

de jigănie și de fiare. Căci, pierzându-se nașterile, s-au întâmplat și au urmat scârbă și necaz deopotrivă de nesuferite cu durerile, și ostenețile și sudorile care s-au pus spre nașterea și săvârșirea aceluia. Căci așa am plâns pentru patima ce a urmat, pe cât mă umplusem de bucurie când i-am văzut pe ei izbăviți de înșelăciunea cea veche. Ci pentru aceea am plâns, și plângem și ca să-i ridicăm din cădere nu vom da ochilor noștri somn, nici genelor dormitare până când, pe cât ne va fi cu puțință, îi vom băga în lăcașul Domnului. Iar pe acei noi înainte-mergători ai ridicării împotriva, pe cinstitorii împotrivicului¹, pe cei vrednici de nenumărate morți, pe vătămătorii cei de obște, pe cei ce au sfâșiat neamul acela moale și de curând așezat în buna credință cu atât de multe și de mari sfâșieri, pe acești înșelători și luptători de Dumnezeu i-am osândit cu hotărâre sobornicească și dumnezeiască. Nu acum hotărând hotărârea lor, ci din Soboarele mai dinainte și din legile cele apostolești arătând osânda cea hotărâtă asupra lor și făcând-o cunoscută tuturor. Căci oamenii obișnuiesc a nu se păzi așa [de mult] din muncile cele trecute precum a se înțelepți din cele ce se văd. Și unirea celor de față este întărire a celor trecute. Pentru aceea, pe aceștia ce stau întru înșelarea lor cea cu multe măiestrii, i-am lepădat afară din turma Creștinilor. Căci și *Canonul* al șaizeci și patru al Sfinților Apostoli îi lepădă pe cei ce postesc sâmbăta, zicând așa: „Oricare cleric se va afla postind duminica sau sâmbăta, afară de una numai, să se caracterisească! Iar de va fi mirean, să se afurisească!” Încă și *Canonul* al cincizeci și cincilea al Sfântului Sobor al șaselea a toată lumea zice așa, hotărând: „Fiindcă ne-am înștiințat că cei din cetatea Romanilor, în Sfântul Post al celor patruzeci de zile, postesc în sâmbetele lor afară de bisericeasca urmare care s-a dat, pentru aceasta s-a părut Sfântului Sobor ca să ție și la biserica Romanilor neclintit *Canonul* care zice: «Oricare cleric se va afla postind

¹ Satana, căci așa se tâlmăcește numele lui. (n. m.)